

216

ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΙΧ. ΚΟΛΤΣΙΑΔΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΟΥ ΜΕΛΕΝΙΚΟΥ

Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΚΟΙΝΩΝΙΑ • ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ • ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ - ΕΘΝΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

ΕΚΔΟΣΗΚΟΙ ΟΙΚΟΣ

Αδελφών Κωνσταντίνου κ.α.

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

Ἀντώνης Μιχ. Κολτσιδάς, *Ἱστορία τοῦ Μελενίκου. Ἡ διαχρονική πορεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ*. Θεσσαλονίκη 2005. Ἐκδοτικός Οἶκος Ἀδελφῶν Κυριακίδη, σχῆμα 8^ο, σελ. 748.

Τό Μελένικο, πού βρίσκεται βόρεια τοῦ Σιδηροκάστρου, ἰδρύθηκε πιθανότατα τήν ἐποχή τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὡς συνοριακό ὄχυρό. Ἐκτοτε, ἐξελισσόμενο ἔφθασε νά ἔχει τόν 14ο αἰώνα πληθυσμό 10.000 κατοίκων καί ἀναδειχθηκε σέ σημαντική ἔπαλξη καί φάρο ἀκμαιοτάτου ἑλληνισμοῦ τῆς Βόρειας Μακεδονίας, στήν ἴδια γραμμή καί μέ τήν ἴδια σπουδαιότητα μέ τά βυζαντινά προπύργια τοῦ Μοναστηρίου, τῆς Στρώμνιτσας, τῆς Φιλιππούπολης κλπ.

Κατά τήν περίοδο τῆς ὕστερης Ὀθωμανικῆς κυριαρχίας, τό Μελένικο ἦταν πρωτεύουσα τοῦ ὁμώνυμου Καζᾶ (ἐπαρχίας), πού ὑπαγόταν στό Σαντζάκι (νομό) Σερρών, καί ὄχι μόνο διατηροῦσε τήν ἐντονότατη ἑλληνικότητα του ἀλλά ἀπό τόν 18ο αἰώνα εἶχε ἐξελιχθεῖ καί σέ ἀξιολογότερο ἐμπορικό κέντρο, τό δεύτερο τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, μέ σημαντική τοπική βιοτεχνία ἐπεξεργασίας δέρματος, μεταξιοῦ καί βαμβακιοῦ καί μέ οἰνοποιία.

Δραστήριοι Μελενίκιοι ἴδρυσαν ἐμπορικούς οἴκους στή Βιέννη, στό Βουκουρέστι, στήν Πέστη κι ἄλλες πόλεις. Διαπρεπεῖς καί εὐποροὶ Μελενίκιοι ἦταν μέλη τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων σέ Εὐρωπαϊκές πόλεις καί κυρίως τῆς Βιέννης, ἀπ' ὅπου μέ τό κῦρος τους συμπαραστέκονταν μέ κάθε εἶδους ἀρωγή στήν πατρίδα τους, γιά τήν ἀνύψωση τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν συμπατριωτῶν τους, μέ ιδιαίτερα μεγάλη φροντίδα στήν παιδεία καί τήν ἐκπαίδευση, μέ βάση τήν ἑλληνορθόδοξη ἐθνική συνείδηση.

Τό Μελένικο ἦταν ἡ πρώτη πόλη στήν Ὀθωμανική αὐτοκρατορία, οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῆς ὁποίας οἰκιοθελῶς συνέταξαν καί ψήφισαν, τό 1913, πλήρη Καταστατικό Χάρτη Διοίκησης Κοινοτικῶν θεμάτων τους, τό περίφημο «Σύστημα ἢ Διαταγαί», στό ὁποῖο, ἐκτός ἄλλων, καθιερώνεται δημοκρατικότερη διοίκηση καί γίνεται προσπάθεια ἐξίσωσης τῶν πολιτῶν καί ἐξάλειψης τῶν μέχρι τότε ταξικῶν καί κοινωνικῶν διακρίσεων.¹

1. Βλ. Π.Θ. Πέννα, *Τό Κοινόν Μελενίκου καί τό Σύστημα Διοικήσεώς του*, Ἀθήναι 1946 (ἔκδοση Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων). Φωτοτυπική ἀναδημοσίευση τοῦ πρωτοτύπου, σέ σχῆμα 16^ο, ἀπό ἔκδοσή του στή Βιέννη τό 1813, πραγματοποιήθηκε στά «Σερραϊκά Χρονικά», τόμο 15 (2004), Ἐπίμετρο (σελ. 301-345), μέ πρόλογο Θωμᾶ Π. Πέννα.

Ἐξίσου σημαντική ἦταν ἡ συμμετοχή τῶν Μελενικίων καί στόν Μακεδονικό Ἀγώνα. Μέ τήν ἴδρυση δύο σωματείων, ἀνδρικοῦ καί γυναικείου, μέ σκοπούς ἐπιφανειακά φιλανθρωπικούς καί πολιτιστικούς, προσέφεραν κάθε δυνατή βοήθεια στά ἑλληνικά ἀντάρτικα σώματα τῆς περιοχῆς.

Μετά ἀπό δύσκολα χρόνια, φθάνοντας τό 1913, στό Μελένικο κατοικοῦσαν 520 ἑλληνικές οἰκογένειες, 80 ὀθωμανικές καί μόνο 10 βουλγαρικές. Μέ τό τέλος τῶν Βαλκανικῶν Πολέμων, τόν Ἰούλιο τοῦ 1913, ἄν καί εἶχε καταληφθεῖ ἀπό τά ἑλληνικά στρατεύματα, τελικά προσαρτήθηκε μέ τή συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου στή Βουλγαρία, ἀπέχοντας σήμερα ἀπό τά ἑλληνοβουλγαρικά σύνορα, σέ εὐθεία γραμμή ἀπό τό τελωνεῖο τοῦ Προμαχώνα (Κούλα), 20 περίπου χιλιόμετρα.

Βασικό σύγγραμμα, πού νά ἐποπτεύει συνολικά τό ἐθνικό καί πολιτισμικό πλαίσιο μέσα στό ὁποῖο διέδραμαν οἱ Μελενίκοι τόν ἱστορικό τους βίο, μέχρι πρότινος δέν ὑπῆρχε. Ὑπῆρχαν μόνο διάσπαρτες ἐνδιαφέρουσες ἐργασίες γιά συγκεκριμένα ἐπιμέρους θέματα, πολλές τῶν ὁποίων εἶναι δημοσιευμένες στά «Σερραϊκά Χρονικά». Τελικά μιᾶ μεθοδικά ὀργανωμένη προσπάθεια, πού κατέληξε σέ ὀλοκληρωμένη παρουσίαση ἐπιστημονικά δομημένης ἱστορίας τῶν περήφανων αὐτῶν Ἑλλήνων τοῦ Βορρά, τῶν Μελενικίων, μᾶς τήν ἔδωσε ὁ διακεκριμένος ἱστορικός δρ Ἀντώνης Κολτσίδα με τό ἔργο του «*Ἱστορία τοῦ Μελενίκου. Ἡ διαχρονική πορεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ*».

Χρονικά ὁ συγγραφέας δέν περατώνει τήν ἐπίπονη ἐργασία του μέ τήν, μετά τήν προσάρτηση στή Βουλγαρία τοῦ Μελενίκου, ἱστορική συνέλευση τῶν Ἑλλήνων κατοίκων του καί τήν τραγική ἀπόφασή τους νά τό ἐγκαταλείψουν καί νά ἐγκατασταθοῦν στήν ἐλεύθερη Ἑλλάδα. Παρακολουθεῖ λεπτομερειακά μέχρι τίς μέρες μας ὅλη τήν ἐνσωμάτωση καί τή συνέχιση τῶν πολιτισμικῶν δραστηριοτήτων τους μετά τήν ἐγκατάστασή τους στό Σιδηρόκαστρο, κυρίως, καί μετά στίς Σέρρες καί στή Θεσσαλονίκη. Ἔτσι ἐρευνήθηκε, καταγράφηκε καί ἱστορήθηκε μέ ἐντυπωσιακή μεθοδικότητα καί ἀριότητα ὅλος ὁ πολυτάραχος καί δημιουργικός βίος τῶν Μελενικίων ἀπό τόν βυζαντινό πρωτοοικισμό μέχρι σήμερα.

Μέ τήν «Ἱστορία τοῦ Μελενίκου», ὀγκῶδες, συνθετικό καί πολυθεματικό ἔργο, παρουσιάζονται γιά πρώτη φορά σπάνιες δυσεύρετες καί ἀρχεακές πηγές, οἱ ὁποῖες, μαζί μέ τό πλῆθος τῶν ἄλλων τεκμηρίων, ἀναδεικνύουν ὅλο τό εὖρος τῶν πολυποίκιλων δραστηριοτήτων τῶν Μελενικίων καί διαγράφουν ἐναργέστατα τήν ἱστορική τους διαδρομή μέσα στό εὐρύτερο ἐθνικό, ἰδεολογικό καί πολιτισμικό πλαίσιο τοῦ βαλκανικοῦ χώρου.

Ἔτσι, στό πλουσιότατο συγγραφικό ἔργο τοῦ Ἀντώνη Κολτσίδα – τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ ὁποῖου ἀναφέρεται σέ ἱστορικές, λαογραφικές,

γλωσσολογικές κ.ά. σχετικές έρευνες και μελέτες του ευρύτερου Μακεδονικού χώρου – προστέθηκε τώρα και η πολύτιμη «*Ιστορία του Μελενίκου*», με την όποια, μαζί και με την έντυπωσιακή «*Ιστορία του Μοναστηρίου*» (βλ. «*Σερραϊκά Χρονικά*», τ. 15, 2004, σελ. 283, 286-287), δίνεται για πρώτη φορά στην έλληνική και ξένη ιστορική βιβλιογραφία μιá διευρυμένη πλήρης εικόνα της μακραίωνης ελληνικότητας της Βόρειας Μακεδονίας. Εικόνα που δίνει κι ó Κωστής Παλαμάς με τούς στίχους του:

*Στά Μελένικα και στά Μοναστήρια
του ξυπνητή αρχίζει τό τουφέκι...
Χώματα Έλληνικά! Σ' έσας θαμμένα
των πατέρων τά κόκκαλα χιλιάδες...*

Η «*Ιστορία του Μελενίκου*» είναι επίσης μιá ακόμα ποιοτικά άρτια και καλαίσθητη προσφορά του Έκδοτικού Οίκου των Άδελφών Κυριακίδη, στή διεύθυνση του όποιου συμμετέχει πλέον και η κόρη του Τάσου Κυριακίδη, η Δέσποινα Κυριακίδη. Καί με τό έργο αυτό, τόσο ó καταξιωμένος συγγραφέας Άντώνης Κολτσιδάς όσο και οί εκδότες Δημήτρης και Τάσος Κυριακίδη προσφεραν και páλι πολύ μεγάλη ύπηρεσία στην πατρίδα μας.

ΘΩΜΑΣ Π. ΠΙΕΝΝΑΣ

Σιδηρούλα Ζιώγου - Καραστεργίου, Έλληνικά βιβλία και μεταφράσεις "θύραθεν παιδείας" στή Βιβλιοθήκη της Μονής Ρίλας - Πνευματικές σχέσεις Έλλήνων και Βουλγάρων κατά τό 18ο και 19ο αϊ. Θεσσαλονίκη 2006. Έκδοτικός Οίκος Άδελφών Κυριακίδη, σχήμα 8ο, σελ. 470.

Τό *Ιστορικό Άρχείο Νεοελληνικής Έκπαίδευσης (ΙΑΝΕ)*, που λειτουργεί στόν Τομέα Παιδαγωγικής της Φιλοσοφικής Σχολής του Άριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης με έπιστημονικά υπεύθυνους τόν καθηγητή Ν. Π. Τερζή και τήν καθηγήτρια Σ. Ζιώγου-Καραστεργίου, στοχεύει στην κάλυψη του κενού της νεοελληνικής έπιστήμης σχετικά με τήν έρευνα της *Ιστορίας της Νεοελληνικής Έκπαίδευσης*. Γι' αυτό στράφηκε, κατ' αρχάς, στην άνεύρεση, συλλογή και ταξινόμηση κάθε είδους, αλλά κυρίως λανθάνοντος πρωτογενούς ύλικού άπ' όλο, τόν έξω του σύγχρονου έλληνικού κράτους, Βαλκανικό χώρο, που κατά κοινή παραδοχή αποτέλεσε κατά τήν τουρκοκρατία περιοχή έλληνικής παιδείας, και στή συνέχεια στην έπεξεργασία και άξιοποίηση του συλλεχθέντος ύλικού άπό έρευνητές και μεταπτυχιακούς φοιτητές του Τομέα Παιδαγωγικής, που εργάζονται έπιστημονικά στό χώρο αυτό.